

Amb el pas de la vinya

*Una història de terra, amor i memòria
a Castellbisbal*

JOAN MIQUEL

Amb el pas de la vinya

Una història de terra, amor i memòria a Castellbisbal

Joan Miquel

“Cada cep té una història, cada gotim una esperança.

Treballar la vinya no és només conrear:

és viure amb els ulls al cel,

les mans a la terra i el cor entre estacions.”

Aquest llibre és un homenatge a la vida pagesa del Vallès Occidental, a les feines lentes i constants, als cicles de la natura i als lligams que es forgen amb el temps.

És la història de l'Elisenda i en Martí. Però també podria ser la de tantes altres parelles que van estimar la terra i es van estimar enmig d'ella.

Capítol 1 — hivern: La terra i els primers silencis

El matí era fred, amb la boira enganxada als turons com un llençol mal posat. Feia dies que la gebrada durava fins ben entrat el matí, i la vinya, nua i esporgada a mitges, semblava un exèrcit de braços aixecats esperant el senyal de vida. Cada cep era un cos quiet, resistent, arrelat. L'hivern no perdonava, però tampoc enganyava: era època de repòs, però també de preparació.

En Martí caminava lentament entre les fileres, amb la corbella a la mà i la mirada fixa a cada tronc. Esporgava amb calma, com si cada tall fos una paraula escrita sobre la terra. No hi havia pressa. El fred ho alentia tot, però la paciència era una de les seves virtuts més antigues. Sabia que un tall massa curt podia afeblir el cep; massa llarg, podia fer-lo patir quan sortissin els brots nous. Esporgar era un art, no una rutina.

S'aturava de tant en tant per observar el sòl, trepitjat, humit, esquerdat en algunes parts. Recordava el pare fent el mateix, anys enrere, amb una mirada seriosa i una veu greu que repetia sempre: "Mira més avall dels ceps si vols entendre com viuen". En Martí no havia deixat mai de mirar.

Aquell matí, però, va veure una figura nova a l'extrem del camp. Una dona jove, embolcallada amb bufanda i barret, observava la vinya com qui mira un mapa que no sap llegir, però que li intriga. Es va acostar a poc a poc, amb passos prudents sobre l'herba gebrada. Quan ell va alçar el cap, ella li va fer un gest breu amb el cap, mig somriure.

—Bon dia. No volia molestar. Soc l'Elisenda. Vinc a ajudar la meva tieta, la que viu al Mas dels Ginebrons. Em sembla que tenim vinya també... o el que en queda.

En Martí va assentir amb una inclinació del cap. Va mirar el cep que tenia davant, va fer un tall net i li va dir:

—Hi queda vinya, si es vol. El fred la fa dormir, però torna.

Ella es va acostar una mica més.

—Jo no en sé gaire, de vinyes. Però m'agradaria aprendre. Sempre he pensat que quan el terra et crida, val més escoltar-lo.

En Martí no va contestar de seguida. Va girar la corbella a la mà i li va allargar.

—Prova-ho. Aquest d'aquí. Mira bé per on ha crescut l'any passat.

L'Elisenda va agafar l'eina amb cura. Va fer un moviment indecís i va mirar-lo. En Joan va fer un gest amb el cap, assenyalant el lloc precís. Quan finalment va fer el tall, el so va ressonar lleu entre els ceps, com un petit batec.

—Ara sí —va dir ell.

Es van quedar allà, esporgant plegats sense parlar gaire més. Només el so del ferro i l'alè convertit en boira els acompanyava. I aquell silenci que no pesa, sinó que uneix.

El sol començava a trencar la boira. A mesura que avançaven, l'aire semblava més lleuger i la terra, més viva. Ella va preguntar per l'adob. En Martí li va explicar com obrien un vall al costat de cada filera, i com hi deixaven fems de Terrassa o brossa del bosc. Li va descriure el viatge fins a Terrassa amb carro, les matinades de glaç, els animals que relliscaven en els corriols de pedra.

—La vinya no es fa només amb ceps —li va dir—. Es fa amb record, amb pas, amb mans brutes.

L'Elisenda escoltava. I quan ell va explicar-li com es cavava amb arpiots quan la mula no podia passar, ella va mirar-se les seves pròpies mans. Potser eren mans de ciutat, encara. Però li agradaria embrutar-les.

Aquella tarda, quan van parar per dinar asseguts sobre una pedra plana, van compartir pa i cansalada. Van menjar en silenci, però amb una certa intimitat inesperada. En Martí no ho hauria dit, però la presència d'ella havia canviat el ritme d'aquell hivern.

I l'Elisenda tampoc ho va dir, tanmateix, ja no mirava la vinya com un mapa desconegut. Començava a veure-hi camins.

Capítol 2 — primavera: Brotada i primeres llums

Quan el març va escampar les últimes boires i la vinya va començar a “plorar”, l'Elisenda ja coneixia el camí fins a la vinya d'en Martí gairebé de memòria. Cada matí creuava els camps encara humits, mentre el cant d'algun ocell es deixava sentir com una promesa. El silenci de l'hivern s'havia trencat, però d'una manera suau, com un despertar sense presses.

El cep regalimava saba per les ferides de l'esporga. Aquella gota lenta, transparent, era el senyal. Com un batec. Com una esperança. “Quan el cep plora, la vinya s'enamora”, li havia dit en Martí, i a ella li havia quedat gravat, com si fos una veritat antiga. Era una frase que repetia sovint en veu baixa, com una oració.

Ell no deia mai res innecessari, però cada dia li mostrava alguna cosa: com reconèixer els borrons bons, com netejar les rases que recollien l'aigua, com treure les herbes amb escarda petita sense fer mal als brots. Li ensenyava també quan convenia apuntalar un cep i quan calia confiar que s'aguantaria sol. A poc a poc, l'Elisenda aprenia el nom de cada eina i el gest precís per fer-la servir. Però sobretot, aprenia a mirar.

—Veus aquest brot? —li deia ell—. Si el deixes, roba força. Millor treure'l ara que no pas plorar després.

Ella l'escoltava amb atenció. No per submissió, sinó perquè li agradava aquell saber fet de pràctica, aquell coneixement sense llibres. Ella també li parlava, a estones. Dels anys a ciutat, de les lectures, de la solitud. I a vegades ell l'escoltava sense mirar-la, però ella sabia que l'entenia. El silenci que compartien ja no era distància, era complicitat.

La vinya, mentre ells es coneixien, també s'estirava. Les fulles començaven a omplir els ceps de verd tendre. A mitja tarda, el sol escalfava prou per a treure's la jaqueta. L'aire feia olor de terra i saba. I cada dia semblava una mica més viu.

Un dia, van trobar un niu petit a dins d'una soca. L'Elisenda es va agenollar per mirar-lo. Dins, tres ous blancs i quiets. Ella el va mirar, i en Martí va abaixar la veu.

—La vinya també cria —va dir—. No només raïm.

Van riure. Poc. Però sincer. Aquella tarda, mentre tornaven al mas, van passar pel camí més llarg. Van caminar una estona sense dir-se res. Però hi havia pau en aquell silenci.

El diumenge següent, en Martí la va convidar a quedar-se a dinar. La tieta de l'Elisenda havia baixat a missa i ells es van quedar sols. Van menjar al porxo, amb pa, formatge i

una ampolla de vi que ell mateix havia embotellat l'any anterior. No era un dinar sofisticat, però tenia gust de casa.

—Aquest vi el vaig fer després d'un any molt sec —va explicar ell.— Però em va sorprendre. Encara té cos.

—Com tu —va dir ella, mig rient.

En Martí va abaixar la mirada, però somreia. Aquell moment, senzill, va quedar-se en la memòria de tots dos.

Aquell vespre, l'Elisenda va escriure una frase en un paper petit, que va guardar entre les pàgines d'un llibre vell: “A la vinya, la vida s'hi agafa per sorpresa”.

I l'endemà, quan va tornar, en Martí ja l'esperava davant el portal, amb dues corbelles i un termos de cafè. Ja no calia preguntar si vindria.

Capítol 3 — estiu: Calor, esforç i prova

El juliol va arribar amb un sol implacable i els ceps vestits de fulles amples i pàmpols espessos. El raïm ja es deixava veure, petit i verd, penjant com promeses encara tendres. La vinya reclamava presència diària. Els dies començaven d'hora, amb la màquina de sulfatar carregada a l'esquena i el silenci trencat només pel buf del líquid.

El coure i la calç deixaven una empremta blanca a cada fulla, un rastre de defensa contra l'amenaça invisible del míldiu. Els pagesos d'abans ho feien gairebé a ull: sabien quan calia tornar a passar, com olorar l'aire després de la pluja, com intuir el perill abans que es manifestés. En Martí ho havia après a còpia d'errors i observació.

L'Elisenda, en canvi, encara preguntava. Encara dubtava. Però resistia. I aquell estiu, la calor no només eixugava la terra: eixamplava les distàncies.

—No cal que vinguis cada dia —li va dir ell un matí, mentre es cordava la corretja de la motxilla.— Fa massa calor, i això no és feina fàcil.

—Per això mateix vinc —va respondre ella.— Si és difícil, vull saber-ho.

Ell no va contestar. Es va girar cap al cep i va començar a sulfatar. L'Elisenda el va seguir en silenci. Aquell dia no es van dir gran cosa. I durant uns quants més, tampoc. Però es van continuar trobant.

El treball s'intensificava. Al vespre, tornaven al mas amb les samarretes tacades i les mans impregnades de sofre i suor. La vinya era bella, però exigent. I entre les fulles,

creixia una mena de tensió nova. No era hostilitat, era prova. Com si la natura volgués posar-los a examen.

Una tarda, ella va arribar sola a la vinya. En Martí ja havia començat. Quan el va trobar, ell no va dir res. Li va allargar el càntir per reomplir la màquina.

—Et pensaves que no vindria? —va preguntar ella.

Ell la va mirar. Tenia els ulls plens de pols, però també d'alguna cosa més.

—Em pensava que potser hauries trobat un lloc més fresc —va respondre.

—No vull lloc fresc. Vull lloc meu —va dir ella. I va agafar la mànega per començar a sulfatar.

Aquell vespre, quan van acabar, van seure a l'ombra d'una figuera. No van parlar gaire. Però per primer cop, ell li va acostar el càntir, i ella hi va beure abans que ell. I quan ell li va tornar a mirar els ulls, hi va veure una dona que no marxaria pas.

Els dies següents, l'esforç compartit va començar a esdevenir un llenguatge. Compartien el silenci, l'aigua, les llaunes de menjar fred, i fins i tot l'esgotament. L'Elisenda va començar a entendre el valor de cada gest: quan s'aturaven sota un ametller per descansar, quan en Martí tallava un tros de síndria i el compartia sense dir res.

Per Sant Jaume, van fer un tast del primer raïm. Encara àcid, però ferm. Era com un assaig general de què vindria. Aquell dia, en Martí li va explicar com ell, de petit, havia esperat aquell moment amb una barreja d'excitació i respecte. “No és només fruit —va dir—. És el primer senyal que tot va pel bon camí.”

I aquella nit, sota la calor espessa d'un cel sense núvols, van parlar llargament. Sobre la vinya, sobre els pares, sobre el que costa mantenir una terra i el que significa estimar-la.

Quan la lluna va aparèixer, l'Elisenda va recolzar el cap a l'espatlla d'en Martí. No era una declaració. Era una veritat.

La vinya, com ells, aguantava. S'estenia, callava, resistia.

Perquè estimar, com conrear, també és saber persistir.

Capítol 4 — tardor: Verema, memòria i lligam

Els primers dies de setembre van arribar amb una frescor nova a l'alba i un silenci diferent entre els ceps. El raïm, ara madur, penjava ple i fosc com si el temps s'hi hagués assegut. Feia olor dolça, d'humitat i most. Cada cep semblava disposat a oferir el fruit amb resignació digna. Era l'hora de collir. I la verema, com sempre, ho capgirava tot: els horaris, els ànims, la calma.

L'Elisenda i en Martí treballaven amb familiaritat, però ara amb una complicitat madura. Amb les mans ja sabien què fer, i amb els ulls ja s'entenien. Tallaven raïm a raïm, omplien portadores, i els matins començaven a tenir un gust de final que no era trist. Els dies de verema eren llargs i intensos, i el carro s'omplia a poc a poc amb l'ajuda de veïns i parents. El brogit tornava als camins i les portadores, cobertes amb caperons, feien olor de sucre i fusta vella.

Els matins començaven amb l'aire fresc, gairebé fred, i una boirina lleu que s'esvaïa quan el sol començava a escalfar la terra. Sota aquella llum obliqua, el paisatge semblava més antic, com si durant la verema es tornés als orígens. Es treballava en silenci, amb un ritme pausat però constant, entre crits de "porta!" i somriures entre cansament. Els nens corrien entre les fileres amb els peus plens de pols i els dits tenyits de most.

El mas d'en Martí es convertia aquells dies en un centre de moviment. Els cups s'omplien amb el trepig del raïm, a peu o amb premses manuals. El most roncava a les tines, i el pati feia olor de vinassa i records. L'Elisenda havia après a reconèixer aquell punt just en què calia trasbalsar el vi, i en Martí, pacient, li ensenyava com es netejava una bota o com es filtrava amb gatoses perquè la bomba no s'embussés. Aquella feina antiga, metòdica, es feia ara entre dues mans que s'havien après de memòria.

Un dia, mentre premsaven, ella va fer un gest inesperat: va col·locar la seva mà sobre la d'ell, per fer força plegats al massot. La pressió va baixar lentament, i el vi va rajar amb un color fosc, net. Quan van acabar, ell no va apartar la mà. I ella tampoc. El gest va quedar suspès entre la feina i l'afecte, com una llavor que brotaria.

El vespre, el pati era ple d'un silenci dens. Davant les botes ja plenes, escoltaven com fermentava el most. Feia una calor humida i una lluna discreta. No calia parlar gaire. L'olor del vi nou s'enfilava per les parets com una promesa.

—Creus que ho estem fent bé? —va preguntar ella.

En Martí va trigar una mica.

—Si el vi surt bo, és que no ho hem fet tan malament —va respondre. I després va afegir, més baix, i si no surt bo, tindrem temps de tornar-ho a intentar.

L'Elisenda va assentir. Li agradava aquell “nosaltres” implícit. I l'endemà, mentre netejaven les eines, van començar a parlar de què farien amb les botes velles del pare d'en Martí, de si calia refer el cup petit o obrir un vall nou per a la brossa de l'hivern vinent.

Aquell dia també van passar per la petita vinya del costat del mas, la que sempre deien que refarien, però mai no tenien temps. Ara, potser, sí. Van observar els ceps vells, torts, però vius. En Martí va agafar un sarment i el va ensenyar a l'Elisenda.

—Aquest encara dona brot. L'any vinent l'esporguem bé i ja veuràs.

Dies després, van seure sota una figuera amb uns quants amics que havien vingut a ajudar. Es va destapar la primera garrafa de vi nou. No era el millor que havien fet, però tenia gust de veritat. I entre rialles, silenci i records, es va fer clar que aquella vinya ja no era només d'un. Era d'ells. I potser, un dia, ho seria d'algú més.

La vinya, ja mig buida, els envoltava. I el silenci d'aquella nit no era buit. Era plenitud. Era futur.

Epíleg — Herència i retorn

Molts anys després, un nen corria entre els ceps. El sol de primavera li pentinava els cabells i la vinya, encara jove, brotava amb força renovada. El terra era tou, recent llaurat, i la pols s'aixecava lleugera darrere les seves petjades curtes. El nen no duia sabates. Sentia la vinya sota els peus com una promesa antiga.

A la vora del camp, assegut sota l'ombra d'un ametller vell, en Martí, ja amb cabells blancs i gest pausat, l'observava en silenci. Als seus peus, una corbella antiga, rovellada, però encara afilada, descansava entre fulles seques. Era la mateixa que havia fet servir de jove, la mateixa que havia allargat a l'Elisenda, un hivern de boira i espera.

—Avi, aquest brot és bo? —va cridar el nen, ajupit davant d'un cep.

En Martí es va aixecar amb lentitud. Li cruixien els genolls, però el cor li bategava amb una alegria tranquil·la. Va caminar fins al cep, es va ajupir i el va mirar de prop.

—És bo si el deixes créixer amb paciència —va dir, amb un somriure suau. I li va fer una petita explicació sobre la saba, les gelades i les esperes. Li va mostrar la borronera i li va dir com esporgar sense fer mal.

Des del mas, l'Elisenda els observava per la finestra, amb un davantal tacat de most sec. Encara feia el vi, potser menys litres, però amb el mateix respecte. Guardava les botes com qui guarda relíquies, i parlava del vi com d'una vida que es respira, es deixa reposar i madura.

Aquella tarda, el nen va ajudar a treure les sarments seques de la rasa. Les va apilar amb cura i les va encendre amb en Martí. L'olor de fusta cremada va omplir el camp, com un ritual antic. Després, van seure a la vora del foc i el nen va preguntar:

—Avi, sempre has viscut aquí?

—Sempre, no. Però sempre he tornat —va respondre.

I el nen va assentir, com si entengués que tornar no és només un lloc, sinó una manera de ser.

Aquella nit, la lluna era plena. I mentre la vinya dormia, l'aire era ple d'una quietud serena. El vi fermentava lentament a la bota gran del celler, com si fins i tot el temps s'hagués posat d'acord a no córrer.

En Martí i l'Elisenda, asseguts al banc de pedra, es van agafar de la mà. No calia parlar gaire. El silenci que els envoltava era fet de moltes paraules dites i moltes més viscudes. La vinya, com ells, havia resistit.

Perquè el vi no era només una beguda. Era la manera de conservar la memòria.

I mentre hi hagués mans que la treballessin, i peus petits que hi correguessin, la vida no deixaria de tornar.

Com la brotada.

Com la verema.

Com l'amor que arrela i roman.

Glossari popular de la vinya

- Per Sant Josep, verdeja el cep.
- A l'abril, cada gota val per mil.
- Quan el cep plora, la vinya s'enamora.
- Verema tardana, bota plena i calma.

FRUIT DEL TEMPS

Fruit del temps, ambientada en els anys cinquanta, narra la història de Marti i Elisenda, un matrimoni de pagesos del Vallès Occidental, al larg de tot un cicle de la vinya. Els seus treballs, anhels i pàtiments es fonen amb el ritme de les estacions i el curs de la natura. Una viva evocació del món rural d'una època, marcada a parts iguals per la duresa i el goig de la vida al camp.

Joan Miquel